

Nr 13.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om utredning rörande vetenskaplig forskning beträffande arbetet och arbetsplatsens förhållanden.

I två till bankoutskottets förberedande handläggning hänvisade lika lydande motioner, väckta den ena inom första kammaren under nr 166 av herr *Petrén m. fl.* och den andra inom andra kammaren under nr 198 av fröken *Elmén m. fl.* har hemställts »att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller att en sakkunnig kommitté tillsättes för att utreda, i vilken omfattning arbetet och arbetsplatsens förhållanden nu äro föremål för vetenskaplig forskning, och hur en sådan på lämpligaste sätt bör främjas och samordnas».

Till stöd för det i motionerna framställda yrkandet har anförts följande.

En fortgående produktionshöjning hade ägt rum i näringslivet i takt med rationaliseringarna. Samtidigt hade många förhållanden undergått förändringar inom arbetslivet. Mycket hade ändrats till det bättre, men nya krav hade också ställts på arbetskraften och dess handhavande. En rad problem hade vidare aktualiserats i samband med den fulla sysselsättningen. Den hade inte bara inneburit den jämna och goda sysselsättning vi eftersträfvade, utan hade ibland slagit över i en överfull sysselsättning. Särskilt åren närmast efter andra världskriget hade vi haft perioder av en överrörlighet på arbetsmarknaden, som alltjämt vore mycket svårbemästrad på flera industriorter. Detta vore ett allvarligt och produktionshämmande problem, som ytterligare försvårades av bostadsbristen.

Den arbetskraft som för speciellt tung industri, t. ex. bruken, stått till buds hade ofta varit ungarlar (svenskar eller utlänningar), som ryckts loss från hemorten och anstälts i en tätortsindustri. De hade ofta lämnat en värdefull primärgrupp (by- eller familjegemenskapen), som ersatts av den mindre värdefulla sekundärgruppen (de tillfälliga kamraterna i baracken, på arbetet etc.). Omflyttningen hade hos många skapat en rotlöshet och en intresselöshet, som menligt inverkat på intresset och ansvaret för arbetet och samhället. Arbetets rationalisering hade i en del fall lett fram till mera intresseväckande och ansvarskrävande arbetsuppgifter, men återigen i andra fall skapat sådana arbetsuppgifter att en nedvärdering av arbetet blivit den mänskliga reaktionen. Trots förbättringar på arbetsplatsen då det gällde hygien, sociala anordningar och en demokratisk anda vore förhållandena många gånger icke arbetsbefrämjande, vilket den aktu-

ella trivseldebatten vore ett uttryck för. Och verkningarna avspeglade sig i produktionen.

Frånvarofrekvensen och olycksfallssiffrorna talade sitt tydliga språk. Varje år inträffade cirka 300 000 st. olycksfall. De direkta och indirekta kostnaderna för dem beräknades uppgå till omkring 300 miljoner kronor per år. Endast $\frac{1}{4}$ av dessa olycksfall ansåges bero på bristande tekniska skydd, medan $\frac{3}{4}$ ansåges bero på de anställda själva. Här måste de psykologiska orsakerna spela en väsentlig roll. I de fall där specialiseringen drivits mycket långt kunde människan utsättas för ensidiga förslitningar. Det ständiga upprepningsarbetet komme i många fall att anstränga ögon och nerver. Yrkessjukdomar som skrivkramp, epykondolit, yrkesmyalgi, neuralgi bleve mer framträdande. Neuroserna syntes ha ökat och kunde ligga bakom många kroppssjukdomar.

Den mänskliga faktorn vore försummad i arbetslivet, därför att de tekniska och ekonomiska faktorerna länge varit ett förstahandsintresse och de mänskliga faktorerna icke tillräckligt beaktats. Följden hade blivit, att människan trots alla framsteg icke funnit »melodien» i arbetet, att de som konstruerade maskiner och arbetsformer icke alla gånger tänkt på att taga tillräcklig hänsyn till människan och hennes djupt liggande behov och att arbetsledningen icke finge henne med sig i arbetet, därför att den icke kände hennes reaktioner och kunde tillräckligt väl förutse hur de bleve i olika situationer. Det bruste många gånger i en djupare förståelse för människan på arbetsplatsen. Därtill komme bristande kunskap om sammanhangen mellan människans beteende på arbetsplatsen och hennes relationer i samhället samt hennes allmänna uppträdande som en följd av konstitution och uppfostran (arv och miljö). Dessa psykologiska och sociologiska problem behövde utredas och kunskap meddelas.

Några större industrier i vårt land hade på egen hand försökt att med psykologiskt och socialt skolat folk lösa sina personella problem. Deras insats kunde dock endast bli av mera begränsad och konjunkturbetonad karaktär samt behövde stöd av en inhemsk arbetsforskning. De amerikanska universiteten hade särskilda fakulteter för Human Relations (mänskliga relationer) och Job Relations (arbetsförhållanden), som samarbetade med företag och utbildade arbetsledning samtidigt som ett forskningsarbete utfördes. Utländsk litteratur i arbetsforskning hade efter kriget börjat stimulera intresset för dessa frågor även i vårt land.

Delproblemen inom arbetsforskning hade på sina håll börjat tagas upp för utredning. Institutet för folkhälsan sysselsatte sig huvudsakligen med yrkeshygieniska frågor, högskolorna i Stockholm och Göteborg samt universiteten i Lund och Uppsala ägnade sig i första hand åt psykoteknik, då det gällde praktisk psykologi, men även åt viss sociologisk forskning. Arbetsledareinstitutet hade en industripsykologisk avdelning, vid Stock-

holms handelshögskola hade tagits upp frågor i samband med arbetsledning och företagsorganisation. Vissa medicinska forskare hade sedan länge sysslat med problem som rörde arbetsplatsens hälsovård och arbetshygien. Det skulle vara mycket värdefullt med en samordning av den arbetsforskning som för närvarande utfördes på olika håll samt att få resultaten bearbetade till hjälp för näringslivet och dess anställda, individen och samhället till nytta. Det borde härvid även prövas lämpligheten av att helt eller delvis sammanföra arbetsuppgifterna på detta område till ett institut för arbetsforskning.

Den vetenskapliga forskningen rörande arbetslivets förhållanden borde utgöra ett viktigt stöd för utbildning av personalkonsulenter och personaltjänstemän. Behovet av sådana tjänster gjorde sig alltmer gällande inom arbetslivet, det privata såväl som det offentliga. Frågan om personaltjänstemännens utbildning borde bli föremål för ingående prövning.

Över motionerna ha, efter remiss, yttranden avgivits av *arbetsmarknadsstyrelsen*, *statens samhällsvetenskapliga forskningsråd*, *statens institut för folkhälsan*, *Svenska arbetsgivareföreningen*, *Landsorganisationen i Sverige*, *Tjänstemännens centralorganisation* och *Svenska föreningen för psykisk hälsovård*.

A r b e t s m a r k n a d s s t y r e l s e n har anfört följande:

De frågor, som beröras i motionerna, äro av mycket stor betydelse ej blott för den enskilde individen utan även för samhället i stort. En önskvärd ökning av produktionen genom att anställa flera arbetstagare synes för närvarande möjlig endast i begränsad utsträckning. Styrelsen anser dock, att en icke oväsentlig produktionsökning kunde komma till stånd, om lämpliga åtgärder vidtogos, som syfta till större hänsynstagande till den mänskliga faktorn i arbetslivet. Det har i olika sammanhang — bland annat i »trivseldiskussionerna» — omvittnats, vilken betydelse arbetsplatsens förhållanden och individens anpassning till arbetet har, då det gäller att öka produktionen.

I de stora industriländerna, främst U. S. A. och England, bedrivs en mycket intensiv forskning i hithörande frågor. De amerikanska undersökningarna — särskilt de inom Western Electric Company — ha i många avseenden fått utgöra mönster för senare undersökningar i andra delar av världen och även i Sverige. För närvarande lär i U. S. A. finnas ej mindre än ett tjugotal forskningsinstitutioner. I Storbritannien ledes forskningen av Human Relation panel of the Cabinet working party on productivity. Därunder sortera ett flertal forskningsinstitutioner.

Forskningen rörande människan och arbetet är av mycket komplicerad natur och förutsätter ett intimt samarbete mellan olika forskningsgrenar: psykologi, sociologi, medicin och teknik. I mycket stor utsträckning saknas den grundforskning, varpå framtida undersökningar skola kunna byggas. Behovet av en överblick över de resultat, till vilka landets olika forskare hittills kommit, och av en samordning av framtida undersökningar kan därför sägas vara mycket stort.

Vissa möjligheter till samordning torde finnas genom ökade anslag till samhällsvetenskapliga och/eller medicinska forskningsråden, varigenom möjligheter kunde beredas redan nu förekommande institutioner, knutna till universitet eller högskolor, att utföra nödvändiga undersökningar och bedriva grundforskning.

Vissa skäl skulle kunna anföras som motiv för att statens institut för folkhälsan gavs resurser att vid den yrkeshygieniska avdelningen bedriva forskning av ifrågavarande slag. Forskningen kommer nämligen delvis att beröra mentalthygieniska problem, vilka ha en nära anknytning till de yrkeshygieniska frågorna. För att avdelningen skall kunna bedriva en allsidig forskning fordras emellertid även sociologer och psykologer med vetenskaplig skolning knutna till institutet.

Även vid Arbetsledareinstitutet bedrivs liknande forskning.

Styrelsen anser sig ej i dagens situation kunna tillstyrka en särskild kommitté för utredning av de i motionen berörda frågorna men vill på grund av frågornas vikt föreslå, att en utredningsman tillkallas att förut-sättningslöst utreda frågan om samordning av forskningen beträffande arbetet och arbetsplatsens förhållanden och hur en sådan forskning lämp-ligen bör bedrivas.

S t a t e n s s a m h ä l l s v e t e n s k a p l i g a f o r s k n i n g s r å d
anför följande:

Forskningsrådet delar den i motionen framförda åsikten, att psykologisk och sociologisk forskning rörande arbetslivets problem är av stor betydelse. Rådet har även i sin verksamhet understött forskningsprojekt inom dessa områden.

Forskningsrådet hyser den uppfattningen, att studier rörande arbetets och arbetsplatsens förhållanden böra ske i nära samband med det allmänna forskningsarbetet inom teknik, ekonomi, fysiologi, psykologi, statistik, sociologi, socialpsykologi, mentalthygien och andra vetenskaper, som kunna komma i fråga. Rådet anser därför, att en utredning bör undersöka i vad mån man genom en utbyggnad av berörda, redan befintliga institutioner, med hänsyn till deras lokala och personella behov kan stimulera och underlätta den av motionärerna åsyftade arbetsforskningen.

Med återopande av dessa synpunkter vill forskningsrådet för sin del tillstyrka det i motionen gjorda förslaget om en utredning om arbetsforskningens främjande.

S t a t e n s i n s t i t u t f ö r f o l k h ä l s a n har i sitt yttrande anført:

Såsom framhålles av motionärerna förekommer arbetsforskning vid många olika institutioner här i landet. Detta bidrager säkerligen till att man erhåller en mera mångsidig belysning av arbetslivet och dess inverkan på människorna än eljest skulle vara fallet, vilket måste betecknas som värdefullt. Enligt institutets erfarenhet förefaller det dock sannolikt, att såväl forskningen som framför allt möjligheterna att praktiskt tillgodogöra sig denna forskningsresultat skulle kunna främjas av en ändamåls-enlig samordning av den nu bedrivna verksamheten. Formerna för en sådan samordning äro mycket viktiga och måste noga övervägas för att

förhindra, att man får en tyngande apparat, som kan bli till ett hinder för forskningens utveckling och frihet. Det förefaller icke uteslutet, att de erfarenheter som vunnits under forskningsrådets verksamhet skulle vara till nytta även för en organisation på nu diskuterade område.

Statens institut för folkhälsan tillstyrker en utredning i av motionärerna angivet syfte.

Arbetsgivareföreningen har anfört följande:

Föreningen instämmer i motionärernas uttalanden, att behov föreligger av forskning beträffande arbetsplatsens olika förhållanden, omfattande psykologiska, fysiologiska, organisatoriska och medicinska problem. På senare tid ha som bekant ett antal vetenskapsmän ägnat sig åt hithörande spörsmål, och föreningen finner det mycket önskvärt, att en sådan forskning uppmuntras. Så sker i betydande utsträckning redan nu i det att större industriföretag uppdraga åt vetenskapsmän att för deras räkning verkställa vetenskapliga utredningar rörande arbetsplatsens problem.

Vid sin kurs- och konferensverksamhet på Yxtaholm söker föreningen stimulera intresset för bland annat problem av den art motionärerna avse. Sålunda förekommer regelmässigt vid varje kurs, att någon industripsykolog, och vanligen även någon industriläkare, till behandling upptager frågor av psykologisk, fysiologisk, organisatorisk och medicinsk natur. Föreningen anser sig ha kunnat konstatera, att ett stort antal industrimän — företagsledare, deras närmaste män och personalchefer — hysa intresse för arbetsvetenskapliga problem och i möjligaste mån söka följa framstegen på detta område. Det är sålunda otvivelaktigt, att arbetsvetenskapen i dess olika former kräver en allt större uppmärksamhet och att vad Sverige beträffar hithörande grenar befinna sig under utveckling. Det är sålunda ett påtagligt behov för industrien, att fullständig information erhålles rörande de möjligheter, som för närvarande stå till buds för vetenskaplig hjälp för genomförande av forskning på arbetsvetenskapens olika områden.

Föreningen tror icke på lämpligheten av att man på nuvarande stadium eftersträvar en samordning av forskningen på ifrågavarande område, vilken dock som sådan bör främjas. I första hand synas därvid nu förekommande former för den arbetsvetenskapliga forskningens bedrivande i Sverige böra kartläggas och beskrivas. En sådan undersökning synes lämpligen böra verkställas såsom ett enmansuppdrag.

Under återopande av ovanstående förordar föreningen sålunda, att en utredning i form av ett enmansuppdrag tillsättes, med uppgift att verkställa en fullständig katalogisering av den nuvarande vetenskapliga forskningen på berörda och närliggande områden. Resultatet bör tillhandahållas allmänheten. Föreningen utgår ifrån att en kartläggning skulle göra det lättare för intresserade att komma i kontakt med lämplig institution för genomförande av forskningar, som kunna bli aktuella vid varje tidpunkt.

Landsorganisationen anför:

Landsorganisationen understryker vikten av att psykologisk och sociologisk forskning rörande arbetslivets problem bedrivs. Landsorganisationen har själv på olika sätt understött dylik forskning. Vad som främst erfordras är, att tillräckliga medel ställas till förfogande för de olika organ som bedriva eller ha att uppmuntra och organisera forskning. De olika av

staten understödda forskningsråden böra beredas möjligheter inte bara att ekonomiskt stödja forskare utan också att ta initiativ till och planera undersökningar på hithörande områden. Därigenom böra också förutsättningar kunna skapas för att arbetsforskningen sker i nära samband med det allmänna forskningsarbetet inom sociologin, socialpsykologin, mentalhygien och andra vetenskaper.

Landsorganisationen vill vidare understryka behovet av att redan befintliga institutioner, såsom institutet för folkhälsan och psykotekniska institutet, beredas bättre ekonomiska villkor för forskningar. Härigenom kan en del av motionärernas syften vinnas omedelbart. Möjligheterna att stödja sådan forskning, som arbetsmarknadsorganisationerna direkt eller indirekt bedriva genom sina utredningsorgan eller på annat sätt, böra även prövas.

Med återopande av dessa synpunkter tillstyrker landsorganisationen förslaget om en utredning.

TCO har i sitt utlåtande framhållit följande:

Den bild, som motionärerna teckna av det moderna arbetslivets problem, torde rätt väl överensstämma med verkligheten. Industriens starka expansion under de senaste decennierna har utan tvivel skapat många problem, som emellertid först under den nuvarande perioden av full och överfull sysselsättning framträtt på ett mera markant sätt. Den för närvarande pågående debatten i trivselfrågor är ett påtagligt uttryck härför.

Frågan synes TCO i detta sammanhang vara, om statsmakterna skola låta utvecklingen ha sin gång och sålunda icke ägna större intresse åt dessa problem, som delvis upptagits som särskilda forskningsobjekt — till en ringa del i statliga utbildningsanstalter — men i övrigt inom de enskilda företagen och i samarbete med arbetsmarknadens organisationer, eller om särskilda åtgärder skola vidtagas på sätt motionärerna utgått ifrån för att samordna dessa skilda strävanden. TCO har den uppfattningen, att problemen äro så pass artskilda inom olika områden av samhällslivet att man icke kan bedriva denna verksamhet i enhetliga former. Det synes emellertid TCO angeläget att, då såväl statsmakterna som arbetsmarknadens organisationer samt även de enskilda företagen årligen satsa betydande belopp på upplysningsverksamhet i exempelvis arbetarskydd och trafiksäkerhet, man i högre grad borde ägna intresse åt sådana sociologiska undersökningar, som avse att klarlägga människornas attityder i dessa hänseenden. Därigenom borde den bedrivna upplysningsverksamheten kunna lämna bättre resultat. Enligt TCO:s uppfattning ha de institutioner i vårt land på undervisningsväsendets område, som syssla med utbildning av socialpsykologer, blivit alltför snävt behandlade i fråga om anslag från offentliga myndigheter. Dessa institutioner borde ha större resurser att låta unga forskare både fördjupa sin teoretiska utbildning och sin praktiska utbildning genom arbete inom näringslivet. Det råder för närvarande en påtaglig brist på kvalificerat folk inom det socialpsykologiska området. De forskare, som ägna sig åt dessa ämnen, få relativt lätt fördelaktiga anställningar ute i de stora industriföretagen men tvingas därvid snabbt att ägna sig åt mera lokalt betonade arbetsuppgifter av personalledande karaktär. De bindas då ofta hårt vid de löpande arbetsuppgifterna och få därigenom stora svårigheter att efter några års praktiskt arbete återvända till teoretisk forskning och fortsatta studier.

TCO ställer sig emellertid tveksam till om en speciell statlig utredning bör tillsättas för utredande av den av motionärerna berörda frågan. I första hand synes det TCO angeläget, att man i mån av möjligheter ökar anslagen till vederbörande institutioner, som bedriva arbete på detta område. I den mån riksdagen finner anledning bifalla motionen, synes det TCO angeläget, att tyngdpunkten i en blivande utredning lägges på de här ovan angivna problemställningarna och att det sålunda bland annat även utredes, huruvida berörda utbildningsanstalter ha tillräckliga resurser att förse såväl sina egna institutioner på området som företagen med socialpsykologiskt utbildat folk. Om utredningen kommer till stånd, synes det TCO önskvärt, att den sker i intim kontakt med arbetsmarknadens organisationer.

Föreningen för psykisk hälsovård har anfört:

Föreningen delar helt den av motionärerna framförda synpunkten att arbetsplatsen erbjuder stora mentalthygieniska problem. Man har sålunda anledning att tro, att det kan ligga olösta psykologiska problem bakom såväl frånvaro från arbetsplatsen som den stora flyttningsfrekvensen mellan arbetsplatserna. Olika psykiska svårigheter torde vidare ofta vara en verksam orsak till olycksfall i arbete. Det är därför av stor enskild och allmän betydelse att dessa frågor bli föremål för vetenskaplig forskning. Endast på grundval av en sådan kan man tänka sig vidtagna praktiska åtgärder för att undanröja psykiska störningar. Redan nu pågå — som motionärerna framhålla — undersökningar som syfta att belysa arbetsplatsens sociologiska, psykologiska och mentalthygieniska problem, men utan tvivel äro dessa undersökningar i behov av ytterligare stöd. Vidare borde det vunna resultatet i större utsträckning än vad nu är fallet göras tillgängligt för dem, som äro intresserade av dess praktiska tillämpning. Föreningen anser att den vetenskapliga grundforskningen bör uppmuntras genom ytterligare stöd åt redan befintliga vetenskapliga institutioner som bedriva forskning inom dessa problemkomplex samt ifrågasätter om inte institutet för folkhälsan vore en lämplig institution för de vetenskapliga resultatens bearbetning med hänsyn till den mera praktiska tillämpningen.

Med åberopande av dessa synpunkter vill Svenska föreningen för psykisk hälsovård för sin del tillstyrka den av motionärerna föreslagna utredningen.

Utskottet. I samtliga de yttranden, som avgivits över de föreliggande motionerna, vitsordas den stora betydelse som de spörsmål rörande arbetet och arbetsplatsens förhållanden, vilka behandlas i motionerna, äga för såväl den enskilde individen som för samhället. De hörda myndigheterna och organisationerna ha — med undantag för TCO — tillstyrkt, att en utredning angående de av motionärerna berörda frågorna kommer till stånd. TCO har för sin del ställt sig tveksam till om en speciell statlig utredning bör tillsättas för ändamålet. Arbetsmarknadsstyrelsen och Arbetsgivareföreningen ha icke ansett sig kunna tillstyrka tillsättandet av en särskild kommitté utan förorda, att utredningen gives formen av enmansuppdrag.

Utskottet vill för egen del med hänsyn till den stora vikt, som de i mo-

tionerna behandlade frågorna äga för arbetslivet i det moderna samhället, tillstyrka, att en utredning verkställes i ämnet. Till frågan huruvida utredningen bör givas formen av enmansuppdrag eller anförtros åt en särskild kommitté anser sig utskottet icke böra taga ställning. Denna fråga torde få ankomma på Kungl. Maj:t att pröva.

Åberopande det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen, med bifall till likalydande motionerna I: 166 och II: 198, må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att en utredning måtte verkställas om i vilken omfattning arbetet och arbetsplatsens förhållanden nu äro föremål för vetenskaplig forskning och hur en sådan på lämpligaste sätt bör främjas och samordnas.

Stockholm den 19 april 1951.

På bankoutskottets vägnar:

F. SEVERIN.

Närvarande:

från f ö r s t a kammaren: herrar Ewerlöf*, Sundvik, Fahlander, Mogård, De Geer och Johannesson*; samt

från a n d r a kammaren: herrar Severin, Nilsson i Landskrona, Schmidt, Hallberg och Gustafson i Göteborg.

---

* Ej närvarande vid justeringen.
